

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה אב בחכמה” (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת וארא תשפ"ד • שנה ג' - גליון קנ"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

אוצרות יוסף

דרשה

הוא אהרן ומשה וגו' (ו, כו).

מ"ח קניני התורה כנגד מ"ח מעלות דמשה ואהרן | אהרן ענינו שמשו כמשה

הנה המ"ח מעלות שהתורה נקנית בהם (עיין אבות פ"ו מ"ו) דהם הכשר קניין התורה, יש לו גם כן עניין על פי המבואר במדרש רבה (עיין שמו"ר מא, ה; וראה זוה"ק מצורע נג): דשתי הלוחות הם כנגד משה ואהרן, והלוחות הנה עניינם כלל התורה - וכמבואר בכמה דוכתי (ראה להלן כד, יב ותרגום יונתן ורש"י שם; במדב"ר יג, טו) דעשרת הדברות כוללים כל התורה, נמצא דמשה ואהרן יחד עניינם כלל התורה.

ועל כן יש לקניין התורה מ"ח דברים - כנגד משה ואהרן דעניינם גם כן מ"ח מעלות ודברים, וכמבואר **בתורת העולה** (ח"יב פרק ו' ד"ה בקר) על הכתוב (במדבר ז, פח) 'בקר זבח השלמים עשרים וארבעה', דמשה עניינו כ"ד ספרים שבמקרא [דהתורה מתייחסת למשה - 'זכרו תורת משה עבדי' (מלאכי ג, כב), ונביאים וכתובים הם השלמת התורה - דברי קבלה כדברי תורה דמו (עיין ראש השנה יט)], ועל כן כל המקרא מתייחס למשה], ואהרן עניינו כ"ד מתנות כהונה (עיין בבא קמא קי), עיין שם היטב.

וזה רמז הכתוב (ישעיה נד, יב) 'ושמתי כדכד שמשותיך', דאמרו ז"ל (בבא בתרא עה.) פני משה כפני חמה - שמש, והנה אהרן שקול כמשה, וכמבואר במדרש (ב"ר א, טו; שהש"ר ד, יב), בכל מקום מקדים משה לאהרן, ופעם אחד מקדים אהרן למשה - 'הוא אהרן ומשה', לומר לך ששקולים זה כזה, לא משה גדול מאהרן ולא אהרן גדול ממשה. ואם כן כיון שאהרן שקול כמשה, אם כן גם אהרן עניינו שמש, וזהו 'ושמתי כדכד שמשותיך', היינו שני האנשים שבך שעניינם שמש - היינו משה ואהרן, הם 'כדכדי' - היינו כ"ד דברים ומעלות, משה כ"ד ספרים, ואהרן כ"ד מתנות כהונה.

וזהו בש"ס בבא בתרא (שם), 'ושמתי כדכד שמשותיך' - פליגי בה תרי מלאכי כו', ואמרי לה תרי אמוראי כו', חד אמר - שהם, וחד אמר - ישפה. אמר להו הקדוש ברוך הוא, ליהוי כדון וכדין. היינו דשניהם אמת, שכן 'שהם' 'ישפה' רומזים משה ואהרן, וכן שה"ם אותיות משה, ו'ישפה' הוא 'יש פה' - רומז לאהרן שנאמר בו (לעיל ד, טו) 'הוא יהיה לך לפה', ו'ישפה' נדרש כן בדברי רבותינו ז"ל (ב"ר עא, ה) - 'יש פה', היינו בנימין שהיה לו פה להגיד ליעקב ממכירת יוסף ושתק, ועל כן שפיר יש לנו לדורשו 'יש פה' גם כן כפי הג"ל, ודו"ק.

אוצרות יוסף

דרשה

ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם בן (ז, יא).

מצרים מקום כשפים המכחישים אחדות הבריאה | מקור שניות בנחש הקדמוני

מצרים מקום כשפים - גמרא מנחות (פה), אמרו ליה יוחנא וממרא למשה, תבן אתה מכניס לעפריים. ובשבת (קד:), בן סטדא הוציא כשפים ממצרים. ובמועד קטן (יח.), פרעה שהיה בימי משה אמגושי היה, ופירש רש"י (ד"ה אמגושי) - מכשף.

וכשפים מכחישין פמליא של מעלה (סנהדרין יז:), **בערוך** (עיין מוסף הערוך ערך 'פמליא'): פמליא בלשון רומי - בני בית, כמו בלשון אשכנז 'פאמיליע'. היינו איחוד וקשר המשפחה, שהאב מקשר יוצאי חלציו ומאחדם. 'בנים אתם לד' אלקיכם' (דברים יד, א) - לכן יש לכם להיות מאוחדים, ולכן 'לא תתגודדו' (שם) - לא תעשו אגודות אגודות (יבמות יג), כי האב מאחד הבנים. וכך הבריאה כולה מאוחדת על ידי הבורא יתברך המאחד ומקשר נבראיו, וכשפים מכחישין זה עניין קשר ואחדות הבריאה.

ועל כן כשפים שולטין רק בזוגות (עיין פסחים קי): - שניות^א (עיין נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ט), ועיקר השניות מקורו בנחש שאמר (בראשית ג, ה) 'והייתם כאלקיים', שאפשר להיות אלו"ק, וכפר באחדות השם שהוא המאחד הכל. ועל כן פרעה דאמגושי היה - מכשף, דכישוף הוא שניות, לכן בשמות רבה (ג, יב) דפרעה הוא כנחש.

גליוני הש"ס

פסחים נג

ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנוריה ובמשארותיה (ז, כח).

אם צריך למסור עצמו על קידוש השם היכן שיכול לברוח

איתא בגמרא פסחים (נג), עוד זו דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו 'ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנוריה ובמשארותיה, אימתי משארות מצויות אצל תנור, הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם - על אחת כמה וכמה.

ובתוספות (ד"ה מה) כתבו: ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו, שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל, כדאמר בחלק (סנהדרין צג),

שלשה היו באותה עצה.

עיין שו"ת **שבות יעקב** (ח"יב סימן קו) [זו"ל: עיר אחת שגזרו עליהם גזירה להעברת דת, שמחויבים להרוג ואל יעבור, ומקצתם יכולין לברוח, אי מחויבין לברוח כדי להציל נפשם, דלא יהא כמאבדים עצמם לדעת, או נימא דאל יפרשו מן הציבור שמחויבים למסור נפשם על קדוש השם.

תשובה, הנה לכאורה נראה פשוט דאין להם לברוח, וראה ברורה לזה מסוגיא דש"ס דפסחים (נג): ותוספות שם, על הא דקאמר שם מה ראו חנניא מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמם וכו', ור"י מפרש, מה ראו שלא ברחו, שהרי קודם המעשה היו יכולין לברוח כמו שעשה דניאל וכו', עכ"ל. וכן כתב הר"ן (חידושים שם ד"ה מה), עיין שם. הרי להדיא דאפילו היו יכולין להמלט על נפשם אין לברוח, ומחויבים למסור נפשם על קידוש השם מקל וחומר דצפרדעים, ואין ראייה לסתור מדניאל שברח, היינו כדקאמר הש"ס טעמא שלשה היה באותו עצה וכדאיתא שם, ואם כן מאת ד' היתה זאת שזל דניאל ויברח להמלט על נפשו וכו'.

איברא כד מעיינן שפיר תראה שכל זה אינו, דודאי האיך דאפשר לקיים שניהם שלא לעבור על המצוה, ולקיים 'וחי בהם' (ויקרא יח, ה; עיין יומא פה) - מבואר בסוגיא בש"ס בכמה דוכתי דעדיף, והכא נמי אפשר לקיים שניהם שלא לעבור על המצוה ולקיים וחי בהם, כי עירוקן מסייע, וכדמצינו ברבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בשבת (לג): שברחו והטמינו במערה, וכדאמרינן בבבא מציעא (פו). שברח רבה בר נחמני אגב שמדא וכו'.

וכדי לתרץ דעת ר"י, בלאו הכי צריכין אנו לפרש דבריו. דלפי פירושו מה קל וחומר הוא זה, דשאני צפרדעים שגזר עליהם על פי גזירת השם שיבאו באש, מה שאין כן חנניה מישאל ועזריה שלא נצטוו על כך, כיון שאפשר להם לברוח.

אלא צריך לומר דסבירא ליה לר"י, שגם חנניה מישאל ועזריה נצטוו על כך, כדאיתא בסוטה (י:): שיצאה בת קול אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך שאני מציל שלשה בניך מן האור, מאן ניבאו - חנניה מישאל ועזריה, לכך לא ברחו להמלט על נפשם. ואין למידן מהם למקום אחר, דודאי גדול הצלות נפשות אם יכולין לברוח, אבל מכל מקום אם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו לקדש השם ברבים שממנו ילמדו אחרים לעשות - זכור לטוב, ודאי לא מקרי מאבד עצמו לדעת, וכדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה (יה). גבי רבי חנינא בן תרדיון, יעוין שם].

א) 'שניות' הוא הגדרה על עניינם שנופל בהם ריבוי והתחלקות, ועל דברים שהם היפוך מאחדות הבורא - שהוא 'אחד' (ראה עוד ציונים לתורה כלל לח פסקא נז; שב דנחמא אתה ח פסקא ד, ומה שצוין עוד בתפארת יוסף פרשת שמות עמוד יד הערה מו).

וצריך עיון קצת, דלפי זה לא היה ראוי להיות הסדר 'סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים', להפסיק ב'רופא' בין 'סומך' ל'מתיר', רק היה ראוי להיות סומך נופלים ומתיר אסורים בהדדי, ורופא חולים בתחלתם או בסופם, וכמובן.

הנטבעים בים צריכים נס גדול יותר לתחיה

איתא בגיטין (נז), מעשה בארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון, הרגישו בעצמן למה הן מתבקשים, אמרו, אם אנו טובעין בים אנו באין לחיי העולם הבא כו'.

לכאורה הרי כל תחיית המתים הוא נס, ואמאי נסתפקו כאן יותר. ועיין תשובה לזה בשו"ת **הלכות קטנות** (ח"א סימן קלח) [וז"ל: שאלה, אם תחיית המתים הוא מעשה נסים, או ממדה ששם הבורא יתברך מתחילת הבריאה בטבע. תשובה, כבר הוכחתי בספר **צדור החיים** שלי בחלק מות ישרים, שיש תחיה טבעית ונסית, אשר ימות בעתו בתשובה ויקבר, כמו שיצירתו טבעית בגזרת הבורא, גם תחייתו טבעית בגזרת הבורא, כי כשם שהיה מן העפר כך יציץ מריח מים, וכאמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין צא), מאי דלא הוה - הוה, מאי דהוה - לא כל שכן.

והתחיה השנית היא לאותם אשר לא נתנו לקבורה, שצריך לעשות עמהם נס להחיותם, כדכתיב (תהלים סח, כג) 'אמר ד' מבשן אשכ' וכו', שדרשוהו רבותינו ז"ל (גיטין סג) על הנטבעים בים ושאוכלים אותם חיות השדה, אותם ודאי צריכין הם לנס יותר גדול, כמו שכתבתי בספרי הנזכר, קחנו משם כי טוב הוא].

איך יעמדו המתים עם בגדיהם האסורים בהנאה יש לעיין בנדה (אז) דמוכח שם, דכשיחיו המתים יהיו מותרים להיות לבוש בתכריכיהן - זולת אם הם של כלאים, למאן דאמר מצות אין בטילות לעתיד לבוא, עיין שם.

וצריך עיון, הא תכריכי המת אסורים בהנאה (עיין סנהדרין מז), ואם כן יהיו מוכרחים לפושטם מיד. ועיין תוספות בבא בתרא (עד. ד"ה פסקי) שכתבו, דלמאן דאמר מצות אין בטילות לעתיד לבוא מוכרחים המתים להיות קבורים בציצית, כדי שכשיעמדו בתחיה לא יהיו בלא ציצית. וקשה גם כן, שהרי יוכרחו לפושטן מיד וכנ"ל.

ויש לומר, דכוונתם למאן דאמר (עיין מנחות מא.) ציצית חובת מנא. ואולם גם זה קשה, דכשיפשיטום - הא שוב לא יהיו בטילים לגוף, ושוב הא אסורי הנאה אין להם בעלים (עיין רש"י סוכה לה. ד"ה לפי הב' ריטב"א שם לד: ד"ה של), ופטירי מציצית כמו טלית שאולה (עיין מנחות מד.). ואולם בסנהדרין (מח.) איתא, דתכריכי המת איתקשו למשמש עכו"ם, ואם כן יש לומר דכשיחיו המתים הוי כמו עכו"ם שנתבטלה - דמשמשיה מותרין (סג).

(ה) "אמר רבי חמא בר חנינא, גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייתן, שנאמר (מלכים ב יג, כא) 'ויהי הם קבורים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו'. אמר ליה רב פפא לאב"י, ודילמא לקיומי ביה ברכתא דאליהו דכתיב 'ויהי נא פי שנים ברוחך'".

(ו) ראה **שב דנחמא** אות א פסקא ד, ביאור הענין.

'וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ פנען וגו' (ו, ד).
'לכם' לא נאמר, אלא 'להם' - מכאן לתחיית המתים מן התורה (סנהדרין צ):

פנינים מתורת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בענין תחיית המתים

~ מתוך: בית האוצר; גליוני הש"ס ~

ונסוחא אחת מהם אינה מובנת¹.

ונראה דהוא סברא גם כן, כיון שנעשה נס זה ראשונה על ידי אליהו (ראה מלכים א יז, כא-כב), וגם אצל אלישע - מברכת אליהו (שם ב, ט) 'ויהי נא פי שנים וגו' הוא שהיה, עיין חולין (ז:). וגם הרי אלישע תלמידו היה, והוא השורש גם למעשי אלישע. ועיין פסחים (פח.), עתידים צדיקים שיחיו מתים כו', ותלו להו קרא נמי באליהו ואלישע, עיין שם. ואליהו הרי השורש גם לאלישע, נמצא דאליהו השורש לכל כח תחיית המתים דצדיקים, ועל כן הוא ראוי ביותר לזה. וגם מפאת שלא מת ולא שלט בו עניין מיתה², לכן הוא הראוי ביותר לסלק המיתה ולהחיות מתים במהרה בימינו אמן.

ועיין תוספות תענית (ב. ד"ה שלשה), דמפתח תחיית המתים נמסר לאליהו. ועיין עוד בבא מציעא (פה:), דאמר אליהו אדאוקימנא לאברהם כו', והוא גם כן מעין תחיית המתים.

ונזכרתי עוד ירושלמי סנהדרין (פ"א ה"ו), דמה שהתנבא ישעיה ליחזקיה שיחיה (ראה מלכים ב, ח, ה) היה כעניין תחיית המתים, ועל כן הואיל ותחיית המתים הוא דבר קשה לכן ביקש ממנו אות (שם שם ט), אף שהיה נביא מוחזק, עיין שם היטב בפני **משה** (ד"ה והכתיב; ד"ה שנייא). ועל כל פנים מצינו עניין תחיית המתים עוד לפני אליהו בהתרפאות יחזקיה מחליו, דאמר הירושלמי דהיה כעניין תחיית המתים.

'סומך נופלים' 'רופא חולים' ו'מתיר אסורים' היינו תחיית המתים

בגמרא נדרים (מא.), אמר רבי אלכסנדר אמר רבי חייא בר אבא, גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה כו'.

עיין שו"ת **מהר"ם בר ברוך** (סימן תתריח), דנס של רפואת חולי שקול כתחיית המתים, ומשום הכי קבעו 'רופא חולים' בברכת 'תחיית המתים'. ומה דקבעו 'סומך נופלים' ו'מתיר אסורים', הכוונה אנפילתם של ישראל ואסורים בגלות, שהקדוש ברוך הוא סומכם ועתיד להוציאם ולהתירם מן הגלות, כדכתיב (ישעיה מט, ט) 'לאמור לאסורים צאו', וכתוב (עמוס ה, ב) 'נפלה לא תוסיף', ואמרינן ברכות (ד:), דרמזה דוד בתהלים (קמה, יד) 'סומך ד' לכל הנופלים'. והילכך כיון דהכוונה על גאולת ישראל שתחיית המתים תלויה בה, לכן קבעו בברכת תחיית המתים, עיין שם.

(ג) דאיתא שם: "תחיית המתים מביאה לידי אליהו זכור לטוב, דכתיב (מלאכי כג) 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ד' הגדול והנורא'".

(ד) בירושלמי שקלים הנדפס בבבלי, בנוסחת הבבלי אות ד, הובא מקור נוסף מהפסוק (משלי ב, ה) 'אז תבין יראת ד' ודעת עליון תמצא', וגירסא זו אינה מובנת.

הק"ו שיש תחיית המתים אמיתי ואין עליו פירכא

איתא בברכות (טו:), מאי דכתיב (משלי ל, טו-טז) 'שלוש הנה' וגו' שאלו ועוצר רחם, וכי מה ענין שאלו אצל רחם. אלא לומר לך, מה רחם מכניס ומוציא - אף שאלו מכניס ומוציא, והלא דברים קל וחומר, ומה רחם שמכניסין בו בחשאי - מוציאין ממנו בקולי קולות, שאלו שמכניסין בו בקולי קולות - אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות. מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה.

הנה דדרשו ז"ל כוונת הכתוב, דבא הכתוב לומר דיש ללמוד קל וחומר מרחם לשאלו לומר ומה רחם שמכניסין בו כו'. וקשה דלמה לי קרא, הרי הקל וחומר בלאו הכי ניתן לידרש. ולהג"ל (ראה בית האוצר מערכת א כלל נו אות טו ד"ה כבר) נ"חא, דקל וחומר גרידא יש עליו חשש פירכא (עיין קרבן אהרן לתורת כהנים, מדות אהרן פ"ב ח"ג), ואשמענין קרא דהקל וחומר הוא קל וחומר אמיתי ואין עליו פירכא.

אמונת תחיית המתים מן התורה דוקא

איתא בסנהדרין (צ). במשנה, ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה. וברש"י: ואפילו יהא מודה ומאמין שיחיו המתים, אלא דלא רמיזא באורייתא - כופר הוא, הואיל ועוקר שיש תחיית המתים מן התורה, מה לנו ולאמונתו, וכי מהיכן יודע שכן הוא, הלכך כופר גמור הוא.

כתוב בגליון בשם **הבאר שבע** (ד"ה האומר הב') שאין זה מדברי רש"י. ואולם ראיתי בשו"ת **מהר"ל** (סימן קצד ד"ה ושחטת) כתב ג"כ כן, וז"ל: ואמרינן התם, המודה בתחיית המתים על פי הקבלה, אלא שאומר שאינה מן התורה, אין לו חלק לעולם הבא כו', עיין שם³.

המקור שתחיית המתים ע"י אליהו ואלהיה שורש תחיית המתים ו תחיית המתים קודם אליהו **איתא** בגמרא סוטה (טט:),² ותחיית המתים בא על ידי אליהו זכור לטוב.

בספר בניין אריאל (פרשת האינינו עמוד שט ד"ה ונראה) כתב, דלא מצא מי שפירש מאין הרגלים לדבר זה, ועיין שם. ובאמת בירושלמי שקלים (פ"ג ה"ג) יש לימוד על זה⁴, אך יש שם שתי נוסחות בלימוד זה,

(א) ראה **שב שמעתא** בהקדמה (אות פ), שביאר: "... האומר אין תחיית המתים מן התורה... פירוש, אף שמודה בעיקר התחיה אלא אומר שאינה מסבת התורה והוא כופר בסבתה אין לו תחיה, כי סבה אחרת אין לה, רק של תורה ידידה או של אחרים הנהנים ממנו והוא כופר בה, ולכך לא תחיהו", ראה עוד שם.

(ב) בגליון הגמרא.

גלות מצרים - שעבוד הצורה לחומר

"מי שלא הפך את החומר לצורה - אינו יכול לומר שירת הים" | בגלות מצרים היו שני מיני גלות: גלות החומר והגוף אצל האומות וגלות הצורה והנשמה אצל היצר הרע | מצרים ענינם החומר וישראל ענינם הצורה | בגאולת מצרים ניתן כח לדורות גם באדם עצמו שתמשול הצורה על החומר ולכן בכל שנה ושנה כאילו יצא ממצרים | מי שהגוף טפל אצלו אל הראש ומתבטל אליו ראוי לו הישיבה בארץ ישראל

על כל פנים בהאדם עצמו זה. כי השתעבדות השכל שבראש למאווי הגוף הוא גם כן שיעבוד גמור כמו השיעבוד אל הזולת, כי התאוות אינם באדם מפאת שהוא 'אדם', רק מפאת שהוא בעל חי, וגם בבעלי חיים הם כן (עיין זוה"ק בראשית ט), ומה שהוא 'אדם' הוא רק מפאת הצורה, היינו נפש המשכלת שבראש, והשתעבדות השכל לתאוות הגוף הוא כאילו היה האדם משועבד אל בעל חי שהוא זולת וחוצה לו. וזהו שגילו הצדיקים את 'ראשיהם' שהיו מכוסים כו', ודו"ק.

"וזהו בהגדת פסח - והוא ממשנה פסחים (קט"ז):, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר כו' 'בצאתי כו' (שמות יג, ח), לא את אבותינו בלבד כו', ואותנו הוציא משם, למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ' כו' (דברים ו, כג). והיינו **דשיעבוד מצרים הוא השתעבדות החומר על הצורה, והיציאה משם, להיפוך - משילת הצורה על החומר, ומאז ניתן כח לדורות גם באדם עצמו שתמשול הצורה על החומר. וזהו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא כו',** כי החכמים דברו באדם השלם שצורתו מושלת על החומר, וזה יש לו מיציאה ממצרים, ואם כן הוי ליה כאילו הוא יצא, שהרי יש לו עניין היציאה גם עתה בו בעצמו, ואילו לא היתה היציאה אז, לא היה לו עניין היציאה גם עתה.

"וזהו 'ואותנו הוציא משם', היינו היציאה אשר בנו - היינו משילת הצורה והראש על החומר, וזה 'למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ' כו', כי מפאת זה אנחנו ראויים לארץ ישראל מצד הראש שמארץ ישראל, כי שייכות ישראל ליישיבה בארץ ישראל, הוא רק מפאת הראש, כשי"ס סנהדרין (לח). אדם ראשו מארץ ישראל, וגופו מבבל, ועגבותיו משאר ארצות, ועל כן בהיות השייכות לארץ ישראל רק מצד הראש שהוא מארץ ישראל, **לכן רק כאשר הראש מושל על הגוף, והגוף טפל להראש ומתבטל אליו ונחשב כולו ראשי, ראוי לו הישיבה בארץ ישראל, מצד הראש שמארץ ישראל, ודו"ק."**

המיצר והשונא הגדול של האדם, שמטריד את האדם בעסק הגוף וצרכי עולם הזה, שלא יהיה פנוי לפקח בעסקי נשמתו.

"ושני מיני גלות הנ"ל זה נמשך מזה, וכאשר 'קרבה אל נפשי גאלה' (תהלים סט, ט), שהוא גאולת הנפש והנשמה מיצר הרע, אז מיד הוא גאולת כללות החומר והגוף משיעבוד וגלות האומות".

ענין זה מבואר היטב במשנתו של רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע, בדרשת שבת הגדול שנשא בשנת תרס"ח בבית הכנסת הישן בקראקא ונדפסה בספר 'אוצרות יוסף' (דרוש ב פיסקא א-ט), בה הרחיב רבינו בדבר, שזהו הענין שגאולת מצרים - שהיא השתעבדות החומר לצורה - היתה הכנה לביאת הארץ, כנאמר בפרשתנו (ו, ו-ח): 'והוצאתי אתכם וגו' וגאלתי אתכם וגו' והבאתי אתכם אל הארץ, כי ארץ ישראל שייכת רק במי שהראש מושל על הגוף ומשליט את הצורה על החומר.

וזהו לשון קדשו:

"והענין כמו שכתב המהר"ל ז"ל בגבורות (פרק ד ד"ה ועוד), כי מצרים ענינם החומר וישראל ענינם הצורה, עיין שם היטב. והשתעבדות ישראל למצרים היה ענינו איפוא השתעבדות הצורה לחומר, ועל כן גרם גזירת השיעבוד גם באדם עצמו כן. וצורת האדם היא נפש המשכלת שבראש (עיין רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד ה"ח: רבינו בחיי פרשת תרומה כה, ט ד"ה את), וגרם איפוא השתעבדות השכל להגוף והתכסותו במאווייו. ולהיפוך - הגאולה גרמה הגאולה גם בהאדם עצמו, שלא יהיה הראש משועבד לתאוות הגוף.

"וזהו שאומרים גם עתה 'זמן חרותינו', אף דגאולת מצרים כבר היתה, והמשך הגאולה אינו עתה - שהרי עתה אנחנו בגלות, עם כל זה עניין המאמר 'זמן חרותנו' 'שמחתנו' וכדומה, היינו דהיתה אז הופעת עניין זה, ובגלגול הזמן מתגלה בכל שנה דבר זה (עיין פרי עץ חיים שער ראש השנה פרק א ד"ה אלא: קדושת לוי לשבועות ד"ה בשו"ע), ומה שמתגלה עתה בפסח עניין החירות, היינו שפועל

סיפר הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמאן זצ"ל:

"שמעתי מחסיד ישיש אחד, תמים במעשיו, ושמר רבי וואלף אפטר ז"ל, שפעם זכה לשבות בשבת שירה אצל הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מוויזניץ ז"ע, וה'אהבת ישראל' דיבר בקדשו, כי כל מי אשר לא הפך את החומר לצורה, אינו יכול לומר את שירת הים.

"הסיק החסיד הנ"ל מדברי הרבי, שמסתמא אם אמר כן, ודאי עשה הרבי כן בעצמו, שהפך את החומר ועשאו צורה. על כן חשב לעצמו, שאם כן ראוי לו לראות את עבודת הרבי בעת שישיר את השירה הזאת לה'. ואכן נטמן במקום סמוך למקומו של הרבי כדי לחזות בעבודתו.

"והיה מספר, שבעת אמירת השירה התכופף להביט בצורתו הקדושה של 'אהבת ישראל' זצ"ל שהיתה מעוטפת קצת בטלית, ובראותו את שינוי צורתו של הרבי 'אהבת ישראל' זצ"ל בעת השירה, אחזוה חיל ורעדה מתואר פניו שבערו כלפידי אש וברבו בהלה ברח למקומו..."

"מה אומר לכם?" - סיפר פעם לחסיד אחר - "מעט שהרבי החל להתפלל פסוקי דמזרה, הרגשנו בחוש שאנו עולים ומתעלים ממדרגה למדרגה, וכשהחל רבנו הק' לומר 'ויושע ד' ביום ההוא', כבר לא יכולנו לסבול את גודל אור הקדושה, עד שהגענו לכלות הנפש ונחבאתי בינות לקהל, כי לא יכולתי להביט בצורתו הקדושה..."

בספרים הקדושים מדובר רבות על כך שגלות מצרים לא היתה גלות הגוף גרידא, אלא היתה כרוכה בה גלות הנפש, שהצורה היתה משועבדת אל החומר, והיא עיקר הגלות. ומאידך, כאשר נגאלו בני ישראל ממצרים, היתה זאת גם גאולת הנפש והצורה, עד שהזדככו מכל סיג ופגם, כאשר גם החומר הפך לצורה והיו ראויים לקבלת התורה.

הרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף' ז"ע בספרו 'בן פורת' (פרשת ויחי ד"ה ונ"ל דאיתא) כתב: "דיש שני מיני גלות, א' גלות החומר והגוף אצל האומות, ב' גלות הצורה והנשמה אצל היצר הרע, שהוא

ובשבת קמ. מאכל חמורים הוא - לא מאכל השכלי, ובבבא בתרא קא: קבורת חמורים היא זו - היינו גם כן לא קבורת אדם השכלי".

(ו) המשך לשונו: "ועל כן בש"ס סוטה (לח), שאמרו על יהושע, דין ריש קטיעה ימלל, וקרו ליה 'ריש קטיעה' על שלא היו לו בנים ליטול חלק בארץ, עיין שם היטב, והיינו כי השייכות לארץ ישראל רק מצד הראש, וכאשר אינו נוטל חלק בארץ, נחשב כאילו לא היה לו ראש ליטול חלק בארץ עבורו, וזהו דין ריש קטיעה ימלל, ודו"ק".

דעת שבא לכלל ישראל, אז הרגישו חסרונם 'ויצקו' וגו', ועלתה שיעתם ובא גאולה להצורה והחומר".

(ה) עיין 'אוצרות יוסף' דרוש ד (פיסקא קמג, הובא בגליון פרשת ויחי עמוד א), שכתב רבינו: 'מצרים הם חומר - אשר בשר חמורים בשרם' (יחזקאל כג, ט), כמבואר במדרש (ב"ר צו, ה) על הכתוב (בראשית מז, ט) 'אל נא תקברני במצרים', אמר יעקב מצרים נמשלו לחומר וישראל לשה, וכתבי (להלן לד, ט) 'ופטר חומר תפדה בשה', לא יופדו בי המצרים ע"ש. וחומר מורה על החומריות - היפוך האדם שהוא שכלי, ועל כן נזכר תמיד לניגוד השכליות שבאדם, עיין נדרים פא. דקרו לאינשי חמר,

(א) ספר 'מפי ספרים וסופרים' (הגדה של פסח עמוד רצו).

(ב) מזקני חסידו וויזניץ, אשר האריך ימים למעלה ממאה שנים וזכה להסתופף בצל צדיקי בית וויזניץ לדורותיהם: ה'צמח צדיק, ה'אמרי ברוך, ה'אהבת ישראל וה'אמרי חיים'.

(ג) ספר 'טובות וזכרונות' (עמוד תסה).

(ד) ראה עוד שם, שעל ידי שנולד משה רבינו ע"ה שהיה בחינת הדעת, "אז הרגישו בוה מה שהיתה נשמתם בגלות היצר הרע, ויאנחו מן העבודה - זו עבודת ה', ו'יצקו'. והטעם שמת מלך מצרים אז ולא מוקדם, כי 'משה היה רועה וגו', שהוא בחינת

אין עובר ב'בל יראה' (שמות יג, ז), דלאו דיליה, ונהי דשני דברים אינו ברשותו ועשאן הכתוב כאילו ברשותו חדית רחמנא (פסחים ו:), אבל כי האי גוונא לא. ועיין סימן תרמ"ט (סעיף ב), המודר הנאה מלולבו לא הוי שלכם (ראה ויקרא כג, מ), עכ"ל.

ולענ"ד הוא גמרא ערוכה לכאורה בבבא קמא (טו:), אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן - צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד, הוה אמינא מאן תנא צנועין - רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה כו', אף האי 'קודש' דכתיב גבי כרם רבעי (ויקרא יט, כד), אף על גב דלאו ממון דידיה, לענין אחולי אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה - נמי הא לאו דידיה הוא, והא מצי מחיל, משום הכי מצי מחיל כו', עיין שם.

סברת רבא, דכיון דבלאו הכי אינו ברשותו, רק ממון גבוה, לכן גם כשהוא בפועל אינו ברשותו - כהך דצנועין דמניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יא מחולל על המעות הללו, גם כן חייל חילול, והרי זה דלא כסברת הפרי מגדים הנ"ל - דכיון דבלאו הכי אינו שלו שוב לא עשאו הכתוב כו', ויש עוד לדון בזה, ובאתי רק להעיר.

הוכחה ש'אין שליח לדבר עבירה' היא סברא בעלמא

אין שליח לדבר עבירה (קידושין מב:). יש לזה שלשה טעמים: א) הלימוד ממעילה וטביחה ומכירה (שם). ב) משחוטין חוץ (שם מג:). ג) דדברי הרב ודברי התלמיד - דברי מי שומעין (שם מב:).

ודע, דמלשון הש"ס כתובות (לג:) ובבא קמא (עא:), דפריך אאוקימתא דטובח על ידי אחר, וכי זה חוטא וזה מתחייב. וכלשון זה עוד בחגיגה (י:), וכי עשה שליחותו - אמאי מעל, וכי זה חוטא וזה מתחייב. מוכח דענין אין שליח לדבר עבירה הוא סברא בעלמא, דאי אפשר שיהיה זה חוטא ואחר מתחייב על ידי מעשהו, ואף כשעשאו שליח.

והוא דוגמת לשון הש"ס קידושין (מג:), שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. דנראה גם כן היותו ענין סברא בעלמא, דאי אפשר שיתחייב אחר על הנאתו של זה. ואולם שם יש לומר הטעם - דכיון דהחייב על הנאה, עיין **אתון דאורייתא** (כלל כד פסקא ז-טו), ובהנאה לא שייך שליחות.

החוזר לברייתו, כיון דלא תהיה אסורה לכהן אחרי השאלה כמו שהיתה אסורה טרם שנעשית תרומה^ה.

איזה דבר חכמה היה במה שליקטה רות רק שני שיבלין

בגמרא בבא קמא (טו:), דתניא, רבי יהודה אומר, שחרית בעל הבית עומד ואומר, כל שילקטו עניים היום יהא הפקר. רבי דוסא אומר, לעתותי ערב אומר, כל שילקטו עניים יהא הפקר.

עיין ספר **בכור שור** שבת (קג:) [וז"ל: אמר רבי אלעזר, דבר חכמה ראה בה (בועז ברות), שני שבליים לקטה, שלשה שבליים אינה לקטה (שבת שם)]. הקשה **מהרש"א ז"ל** (ד"ה דבר), דשאר עניים נמי ודאי היו מדקדקים בכך. עיין שם מה שנדחק בתירוצו.

ובאמת קושיא מעיקרא ליתא. דהא תניא בבבא קמא (טו:), רבי יהודה אומר, שחרית בעל הבית עומד ואומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר, רבי דוסא אומר כו', פירש רש"י (ד"ה רבי), דקיימא לן (פאה פ"ו מ"ה) שני שבלין - לקט, שלש - אינו לקט, ואין כל העניים בקיאים בהלכה, לפיכך צריך בעל הבית להפקיר, עכ"ל. אם כן, ודאי מי שבקי בהלכה - חכים יתקרי.

ואין לומר, דבימי רבי יהודה ורבי דוסא היינו טעמא דלא ידעי, משום דפליגו בית שמאי ובית הלל בהא (שם), מכל מקום אי בקיאי בהלכה - הוה להו למידע דהלכה כבית הלל, דהא לא היתה פלוגתתן כי אם שלש שנים כמו שאמרו בעירובין (ג:).

ואפשר עוד לומר, דהיינו דבר חכמה, דכשראתה עניים אחרים נוטלים שלשה, היתה יודעת דמסתמא בועז עשה להרחיק מעבירה, והפקיר כל שילקטו עניים שלשה, כמו שכתוב בברייתא הנ"ל, ואם כן היתה מותרת ליטול אפילו שלשה, רק דחששא שמא אין ברירה - כרבי דוסא (ראה בבא קמא שם), ואם כן אינו מפקיר כי אם לעתותי ערב, ומתחלה עד הערב גזל הוא בידה, ולכן לא לקטה כי אם שנים, והיינו דבר חכמה, דידעה לחוש דאין ברירה, ודו"ק].

האוסר חמצו בהנאה קודם זמנו אם נחשב ברשותו לעבור עליו בפסח

מבואר בפרי מגדים בפתיחה להלכות פסח (ח"א פרק א את א ט ד"ה ולכאורה), וז"ל: ולכאורה, מי שאסר חמצו עליו בהנאה קודם איסורו, כשבא פסח

כהן נחשב זר לגבי טבל ו תרומה שנשאלו עליה - הכהן אינו זר מעיקרא **עיין** תוספות בבא קמא (סו: ד"ה מעיקרא) דהקשו, אמאי חשיבא הפרשת תרומה - שינוי, הא חוזר לברייתו על ידי שאלה, עיין שם.

ולפי מה שכתבתי (אתון דאורייתא כלל ב פסקא ג) - אליבא דרש"י (יבמות פו: ד"ה מה; עיין תוספות שם ד"ה מה) דסובר דאיסור טבל הוא מפאת תרומה המעורבת בו, והסברתי דהא דטבל אסור גם לכהן, היינו משום דתרומה המעורבת בטבל היא חלק גבוה - ועל כן אסור גם לכהן. ואף על גב דאיסור תרומה היא רק מפאת זרות, כדכתיב (ויקרא כב, י) 'וכל זר לא יאכל קודש', צריך לומר דתרומה המעורבת בטבל, להיותה של גבוה - לכן גם הכהן הוא זר לגבה, ושפיר אסור מפאת זרות^ה.

ולפי זה נראה, לפי המבואר בכריתות (ו:), עיין שם היטב דפליגי רבי מאיר ורבי יהודה, דרבי יהודה סבירא ליה דכל שאינו זר מעיקרא לא חשיב זר, ורבי מאיר פליג, עיין שם (ו:). לענין כהנת שנתחללה. ולפי זה נראה, דתרומה שנשאלו עליה והדרא לטיבלא, לא תועיל השאלה לאסור לכהן - לרבי יהודה, כיון דלפני השאלה הרי כבר היתה תרומה, והיתה מותרת אז לכהן, ואם כן אין הכהן זר מעיקרא לגבוה, ולא חשיב זר, וכל עיקר איסור טבל לכהן הרי הוא רק מטעם זרות וכנ"ל.

ואין לומר, דהא חכם עוקר מעיקרו (עיין כתובות טד:), ואגלאי מילתא למפרע שלא היתה מותרת לכהן בשום פעם. דזה אינו, דזה ראוי שיהיה תלוי בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן אחריתי - בכתובות (גג:), דפליגי ביתומה קטנה שנישאת ומיאנה - אי יש לה מזונות אחרי המיאון מן האחין, עיין שם היטב, דרבנן סבירא להו התם, דעל ידי מיאון חשיב כאילו לא היו נישואין מעולם, ולא יצאה מרשות האב מעולם, ויש מזונות - כיון דמיאון עוקר הנישואין מעקרו, ורבי יהודה סבירא ליה, דנהי דמיאון עוקר למפרע, עם כל זה כיון שלפני המיאון היו הנישואין טובים, חשיב שיצאה מרשות האב, ואין האחין חייבין עוד במזונותיה גם אחרי המיאון, עיין שם היטב.

ואם כן הכא נמי, לרבי יהודה שפיר חשוב שהיה הכהן מותר כבר בתרומה זאת, ואם כן אינו זר מעיקרא, ולא חשיב זר לדידיה וכנ"ל. ואם כן יש לומר, דהך ברייתא דבבא קמא שם, דהקשו התוספות עלה קושיא הנ"ל - עיין שם, אתיא אליבא דרבי יהודה, ושפיר לא הוי שינוי

(ב) וראה עוד שו"ת **בן פורת** ח"א סימן ב.

דזרות, דכיון דאימורים לגבוה סלקי - על כן גם הכהן הוי ליה זר לגביהו, עיין שם, וכהנה רבות (עיין סנהדרין פג: מעילה יט:).

(א) **המשך לשונו**: "ועיין יבמות (גג:), שזר אצלו קאמר. ועיין מנחות (עד:) דכהן האוכל מן האימורין לוקה משום לאו

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com